

פרשת פקודי "בלבבי משכן אבנה"

יש"ר הררש שמות פרק מ פסוק יז

(יז) ויקם המשכן - המשכן כבר הוקם. לעיל כט, ל ולו באמר, כי ימי המילואים של הכתובים היו שבעה וכי בכל יום משבעת הימים האלה היה על משה לעשות את מעשי המילואים ולהקריב את קרבנות המילואים. כן למדים אנחנו מספרי, במדבר ז, א, "שכל שבעת ימי המילואים" - כלומר, שבע פעמים - "היה משה מעמיד את המשכן וכל בוקר ובוקר מושחו ומשקו, ואותו יום - כלומר, באחד לחודש ניסן - העמידו משחו ולא פרקו". מכאן ש"הוקם המשכן", הקמתו באחד בניסן היתה סופית ונעזרה לאורך ימים. כלום היה זה רמז אף לגבי המקדש, רמז המורה על עתידו: שייבנה שבע פעמים, ושבע פעמים - או יחלוף את מקומו או ייהרס, - עד שיקום דבר הנביא: "והיה באחרית הימים כסוף יהיה הר בית - ה' בראש ההרים ובשא מגבעות ונהרו אליו כל - הגוים והלכו עמים רבים וגו' כי מציון תצא תורה ודבר - ה' מירושלם ושפט וגו' וכתונו וגו' לא - ישא גוי אל - גוי חרב ולא - ילמדו עוד מלחמה" (ישעיה ב, ב - ד). אין לנו אלא להביע השערה זו בדרך שאלה ולהצביע על כך, כי מבחינה היסטורית עברו על המקדש שבעה גלגולי בנייה: במדבר, אלגל, שילה, גבע, גבעון, בית ראשון, בית שני - שכולם נסתיימו בחורבן, עד אשר באחרית הימים יקום ויעמוד לעד הבנין השמיני שאנחנו מצפים לו במהרה בימינו.

כלי יקר שמות פרק מ פסוק ב

(ב) ביום החודש הראשון באחד לחודש תקים את משכן אהל מעד. פתיח בפרשה שלוש פעמים לשון תקמה, (א) תקים את המשכן, (ב) הוקם המשכן, (ג) ויקם משה, ואמרו הו"ל (ויקרא רבה גב ד) שהיו ישראל וכל חמצי לב מקימים את המשכן ולא יכלו לתקמו אמר הקדוש ברוך הוא עסקו אתה בהקמתו והוא עומד מאלי שואמר הוקם מאלי משמע. ויש בזה רמז לכל המעשים אשר האדם עושה כי קצרה יד האדם להשליגם החל וגמור אלא האדם הוא המתחיל וה' יגמור על ידו. וכן אמרו הו"ל (קידושין ל ב) כגד היצר הרע אלמלא הקדוש ברוך הוא עזרו אינו יכול לו וכו'.

הרב ליכטנשטיין

ויקם משה את המשכן (מ', יח).

'ויבאו את המשכן' - כמה חכמים היו שם, ובאו להם אצל משה ולא היו יכולין לתקמו? אלא אמר שלמה רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה' (משלי ל"א, כט) - שמשוה היה מעולה מכולם... שעשו את המשכן ולא היו יודעין ליישבו. מה עשו? נטלו כל אחד ואחד מלאכתו ובאו להם אצל משה ואמרין: הרי קרשים, הרי בריחים, וכיון שראו משה אותם, מיד שרתה עליו רוח הקדוש והקמו (שמות רבה גב ד).

קבוצת העבודה שהוקמה לצורך עשיית המשכן מנתה אנשים מקצועיים וכשרוניים מאוד בתחומי מלאכה שונים ומגוונים. ה' מלא אתם חכמת לב לעשות כל מלאכת חרש וחשב ויקם בתכלת ובארגמן בתולעת השני ובשש ואורג, עשי כל מלאכה וחשבי מחשבת' (ל"ה, ל). כיצד ייתכן אפוא שכל האנשים המוכשרים הללו לא היו מסוגלים להעמיד את המשכן - מעשה ידיהם? מדוע היה צורך במשה למלאכה זו?

תשובתו של המדרש ברורה. דווקא עורף המקצועיות שלהם בתחומם הוא שהיה להם לדועק. כל אחד מהם ידע היטב את מלאכתו, אך איש לא ידע לחבר את כל החלקים ולהביאם לכלל משכן אחד. הם לא ידעו מאומה מצדד לתחומם, הם לא הצליחו לראות בעיני רוחם את התמונה הפוללת ולהבין כיצד הופכים המרכיבים השונים שיצרו בעמל כפיהם לכדי משכן שלם ובנוי לתלפיות. להקמת המשכן דרוש היה משה עם רוח הקדוש שבו - משה בעל תחזון והמעורר, שהיה מסוגל לראות את התמונה המלאה ולהבין כיצד משתלבים החלקים השונים זה בזה.

ברש"י מובאים הורגים בצורה שונה במקצת:

ויבראו את המשכן [אל משה] - שלא היו יכולין להקימו. ולפי שלא נעשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקב"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כבוד הקרשים, שאין כח האדם לזקקו, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקב"ה: איך אפשר הקמתו על ידי אדם? אמר לו: עסק אתה בידך. וראה במקומי, והוא זקק וקם מאליי. וזה שנאמר 'הקים המשכן' (מ', יד) - הקים מאליי (רש"י ל"ט, לג).

דברי רש"י מעוררים תמיהה: לפארה אין בהם תשובה לשאלה מדוע היה צורך במשה דוקא להקמת המשכן. הלא הקרשים היו כמדים מזי גם עבור משה, ואף הוא לא היה מסוגל להעמידם. הרי משה לא העמיד את המשכן אלא רק 'עסק בידו', נראה במקומו - והוא זקק וקם מאליי, מעשה גם. מדוע אפוא לא יכול אדם אחר להעמיד פנים שהוא מקים את המשכן?
התשובה היא שמשה לא העמיד פנים שהוא מקים את המשכן; משה ניסה באמת להקים את המשכן. לפי רש"י, ייחודו של משה לא היה בחזונו ובשאר הרוח שבו כי אם ביכולתו המופלאה להשקיע את מרב מאמציו במשימה, אף אם ידע שהיא למעלה מכוחו. משה היה האדם היחיד שהיה מסוגל לצטרף להעמיד את הקרשים ולהשקיע בכך את מוטב כוחותיו, לעשות כל שביכולתו, עד למקום שידו מגעת - שרק ממנו והלאה ישלים הקב"ה את המלאכה.

כמשכן של קרשים ובריחים, כן משכן של נפש ורוח. אותן שתי תכונות שייחודו את משה כאדם היחיד שמסוגל היה להקים את המשכן, נחוצות הן לא פחות לבניית משכן ורחבי. מחד, אדם חייב לבנות אישיות כוללת. אין די להתרכז בן אחד של לימוד - יש צורך להתפרש על פני התומים רבים ככל האפשר. אף אין די בלימוד בלבד, אלא זרוח המערך המלא של תורה, יראת שמים ומידות. אדם צריך לבנות לעצמו אישיות שלמה ומלאה הכלולה בלימוד, בהשקפה ובמעשה. במקרה זה חשוב להישמר מן התרבות הכללית, הנוטה ליעוד רכישת מיומנות ומקצועיות בתחום ספציפי ולמעט בהתעוררות הלב המוקדשת לנושאים אחרים. אדם צריך לשאוף להיות איש אשכולות, המצוי במידה רבה ככל האפשר בכל הדרי התורה ומעוטר בכל המידות הטובות. אלא שבנייה כזאת דורשת השקעה ומאמץ רבים, והיא תהליך ארוך וממושך, המתחיל לעשות פירות רק לאחר זמן רב. יתר על כן: תהליך הבנייה הזה אינו מסתיים לעולם - תמיד יש מקום לשיפור, תמיד יש יעדים חדשים שניתן וצריך לשאוף עליהם. דבר זה מחייב את האדם להיות נכון למאמץ עילאי ומתמשך מחד, ומאידך - להישמר מן הייאוש. ואם יעשה את כל מה שיוכל ויעמוד עד מקום שידו מגעת - מוטב לו שאף הקב"ה יהיה בעזרו, ויתקיים בו מקרא שכתוב "ומגדבר מתנה" (במדבר פ"א, יח) - "אם אדם משים עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו - תורה ניתנה לו במתנה" (עירובין נד ע"א).

נתיבות שלום

איתא במדרש תנחומא, אמר ר' חייא בר יוסף כל שבעת ימי המילואים היה משה מפרק ומעמיד למשכן שתי פעמים בכל יום. רבי חנינא אמר שלשה פעמים בכל יום. ויש לבאר ע"ד העבודה ענין הקמת המשכן כ"כ הרבה פעמים. דהנה התכלית של יהודי והיעוד שלמענו ירד לעולם היא כמד"כ 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, ב"תוך" כל אחד ואחד, שיהודי יכשיר את גופו להיות מקום לתשואת שכונה. וכדאיתא בספח"ק על הפסוק (דברים לג) מעונה אלוקי קדם, יהודי צריך לעשות עצמו מעון לאלוקי קדם, שיתקיים ושכנתי בתוך כל אחד ואחד, ומזהות זרועות עולם, וזרועות עולם נקראו האבות הקדושים, היינו שיתדבק ברכיהם של האבות הקדושים אשר מידותיהם הם אהבה ויראה ותפארת. ואם יהודי עושה כן אזי מתקיים בו ויגיש מפניך ארוב ויאמר השמה. זו עיקר העבודה של יהודי לעשות עצמו בית מקדש מעט שיהיה מקום להשואת השכינה.

והנה פשוט שהמשכן כולו מורמו בו על העולמות העליונים גבוה מעל גבוה, כך גם מורמו במשכן על קומת האדם שחיה תחתים שניים ושלישיתם. המשכן היה מחולק לקה"ק שבו היה הארון והמריבים, התיכל בו היו המנורה השלחן המזבח מקטר קטורת, והעזרה בה היה המזבח החיצון. וכמו כן בקומת האדם יש ג' חלקים, המוח הלב והאברים. וכעם ששלימות המשכן נוצרה מכל חלקיו, כך השלימות של יהודי להיות מקום להשואת השכינה היא ע"י שיתקדש בכל חלקיו שיהיה ראוי להשואת השכינה. ועד"ו ביארנו ענין הקלעים והעמודים שהיו גדר סביב המשכן והחצר, דרומז לגדלים וסיגים בעבודת ה'. כדאיתא בתורת אבות עה"כ: "גדר מזה וגדר מזה ותלתין ראל בלעם" (במדבר כג), שיהודי צריך שהיו לו גדרים וסיגים, גדר מזה בעשה טוב, שיהיה לו גדר

בתי"ע שלא יפלו לו פגרות ומחשבות זרות, וגדר מזה בעניינים הגשמיים, שלא יתעבה ויתגשה על ידם אלא יתרו בלתי ה' לבדו, ועי"ז ותלחץ רגל בלעג, גלחצים ונכבשים כל החרגלים של בלעגם... וגם בעניין שבעת ימי המילואים שקדמו להקמת המשכן שבהם היו מפרקים ומקימים את המשכן בכל יום, מלמדת התורה"ק את הדרך ליהודי, שגם אם עמל ומתייגע לבנות את משכנו, ולאחר מכן נכשל ובפל לגמרי וכל בנינו התפרק, אל יתיאש אלא יתעורר מיד וישוב ויבנהו. ואסור ליהודי לפול ברוחו, ואפילו לאחר ירידה שכזו שבה את מקדשו ונתפרק לגמרי עליו לחזור שוב ולבנותו. שזו ענין עבודת שבעת ימי המילואים, לפרק את המשכן ולהקימו שוב. וענין שתי פעמים בכל יום מרובו לבקר וערב, לעיתים המאירים ולעיתים החשכים....

עוד י"ל בענין הקמת המשכן ופירוקה בכל יום. לכאשר יהודי בונה את בית המקדש מעט שלו, עליו לבדוק תמיד היטב אם בנה כראוי ואם אין פגמות בבניונו. ובכל פעם צריך להתבונן ולבדוק בעצמו היטב בחורין ובסקרים ביתר עמקות אם אין בו שורש פורה ראש ולענה הגורם להסתלקות השראת השכינה, או איזה ליקוי או ענין רע הגורם לושב מאחריך ח"ו. ובכל פעם עליו לבנותו שוב, ולהשלים בנינו ביתר עמקות וביתר שלימות. וזה היה ענין של עבודת ימי המילואים קודם בנין המשכן בכדי שיהיה בנין שלם.

יעודו ותפקידו של יהודי תוא להתקדש, כמו שמצינו בתורה רוב הציוויים כל כך, קדושים תהיו, והתקדשתם ודייתם קדושים, וכו', ואז מבינה הקב"ה 'ויטבתי בתוכם', שכאשר יהודי מקיים 'ועשו לי מקדש' ומקדש את עצמו, אז הוא גופו יהיה לבית המקדש קטן שהשכינה שורה בו. וכנגד זה נאמר הפסוק 'כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו', שיש שמירה עליונה על המשכן, היינו על יהודי שמקדש את עצמו להיות משכן, שענן ה' עליו יומם ואש תהיה לילה בו. וזה שנאמר 'בכל מסעיהם', כדאיתא בספר דגל מהגה אפרים בשם הבעש"ט זי"ע (פרשת מסעי), בענין מ"ב מסעות שנצטוו שם, וכתב, שכל יהודי עובר בימי חייו החינת מ"ב המסעות של בני ישראל, היינו מסעותיו של כל יהודי, אשר יצאו מארץ מצרים, מעת צאתו מרחם אמו עד בואו אל הארץ העליונה, ששב למקורו לחיים העליונים בעולם העליון, שהיה עובר מ"ב מסעות. והתורה"ק באה כאן להורות ליהודי איך יעבור את כל מ"ב המסעות עד שובו למקורו. והנה מסעות בני ישראל במשך 40 שנה עברו במדבר הגדול והנורא מקום בחש שרף ועקרב, וכן הוא אמר כל יהודי, במ"ב המסעות שעובר בחייו הריחו עובר את כל הבחינות של המדבר הגדול והנורא בחש שרף ועקרב... ועי"ז אמרת התורה"ק 'כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל ישראל בכל מסעיהם', שעל יהודי המתקדש יש שמירה עליונה של ענן ה', אשר ענן ה' היה הורג את כל הגושים שרפים ועקרבים שהיו במדבר, והמשיך את הדרך לישראל שיוכלו לעבור את מ"ב המסעות בכל הארבעים שנה במדבר עד בואו אל ארץ נושבת, וכך יהודי המתקדש יש עליו שמירה עליונה של ענן ה' יומם ואש תהיה לילה בו.

ומרובו בזה לענין שמירה במ' המצבים בבחינת יומם ובבחינת לילה. יומם היינו בעת שאין היצר הרע מתגבר אלא הוא בחינת ענן, שיש ליהודי מסכים המבדילים שאינו מרגיש את השו"ת, ומרגיש את עצמו רחוק מהש"י, ואז השמירה היא ענן ה', שבדרך הענן והחושך השו"ת נמצא, כמאמר מרן אדמו"ר בב"א זי"ע עה"פ 'ומשה ניגש אל הערפל אשר שם האלוקים', שיש ג' מדרגות של השמות זו למעלה מזו, חשך ענן וערפל, וערפל הוא החשכה המעובה ביותר, ומשה ניגש אל הערפל, בתוך החשכות הגדולה ביותר גילה אשר שם האלוקים. וכמאמר הבעש"ט הק' זי"ע עה"פ בדברים לא: 'ואנכי הסתר אסתיר', בתוך ההסתר אנכי מסתתר. וזהו כי ענן ה' על המשכן יומם, שיהודי המקדש את עצמו יש עליו שמירה עליונה שמרגיש כי בתוך הענן השו"ת נמצא. ואש תהיה לילה בו, כדאיתא בספר"ק שלילה הוא עת התגברות החומריות ביותר על האדם, שיצר הרע בוער בו כאש, ואז השמירה היא ואש תהיה לילה בו, היינו אש של קדושה שהיא אש אוכלת אש. לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם, היינו בכל מ"ב המסעות שעברו כלל ישראל, ושעובר כל יהודי, ללא שמירה העליונה בלתי אפשרי לעבור זאת, ורק כאשר יהודי מקדש את עצמו בבחינת משכן יש עליו שמירה עליונה בכל הגלגלים של מ"ב מסעותיו ובכל הבחינות והמשברים העוברים עליו, שכל ימי חייו של יהודי הוא בעולם התלאות בגשמיות וברוחניות, אך כל המסעות הללו העוברים עליו מקרבים אותו להגיע אל התכלית אל הארץ העליונה.

וזהו ענין ספר שמות שמתחיל בפרשיות של גלות מצרים וגאולת מצרים שזהו בחינת עיבור שעברו ישראל. ואח"כ מתחילים מ"ב מסעות שבהם נתגדלו ישראל כמו קבלת תורה ועוד, והיו מסעות שבהם ירדו ישראל, אך מסלול מ"ב המסעות נתעלו ישראל. וכמו"כ כל יחיד עובר בחייו מסעות

עול עליה ומסערת של ירידה ומכולם הוא מגיע לתכליתו. ואח"כ מסיים בפרישות האחרונה בענין
ועמד לי מקדש ועבודתי בתוכו, שזו התכלית של יהודי שיעשה מעצמו מקדש ואז יזכה לישבתי
בתוכו. והעומד על יהודי ומציל אותו מכל פסיונות החיים, כמו שהמסותים חספי בפסוק "כי עגן ה'
על המשכן ירמם ראש ונהיה לילת בר' , שיהודי המקדש עצמו יש עליו עגן ה' העומד איתו ירמם
ראש ונהיה לילת ה' לישמריו.